

Ігар КЛІМАЎ

ГІСТОРЫЯ СТАРАБЕЛАРУСКІХ ПЕРАКЛАДАЎ БІБЛІІ

З'яўленне перакладаў біблейных кніг на Беларусі звязана з хрысціянізацыяй краіны ў XI – XII стст., якая ішла з Візантыі праз Кіеў. Рэлігійна тады Беларусь увайшла ў склад Кіеўскай мітраполіі, што да канца XVII ст. падпарадкоўвалася Канстанцінопальскаму патрыярхату. Грэка-праваслаўнае набажэнства адбывалася на Беларусі на царкоўнаславянскай мове – старажытнабалгарскай паводле паходжання. Яна ўзнікла ў канцы IX ст. дзякуючы перакладам братоў-візантыйцаў Кірылы і Мяфодзія і ад таго часу ўжывалася ў набажэнстве паўднёвых славян – балгар, македонцаў, сербаў. Адтуль паходзяць пераклады найважнейшых біблейных кніг для набажэнства – Евангелля, Апостала, Псалтыра, якія выкарыстоўваліся і перапісваліся на Беларусі. З гэтага часу пазіцыі царкоўнаславянскай мовы ў духоўным жыцці беларусаў заставаліся трывалымі на працягу ўсяго Сярэднявечча. Яна зрабілася не толькі мовай праваслаўнай (пазней і уніяцкай) літургіі, але і асновай царкоўнай ды каляцаркоўнай (гістарычныя, філалагічныя і прыродазнаўчыя творы) літаратуры. Хоць гэтая мова была шмат у чым зразумелая, аднак усё ж такі заставалася чужой, далёкай ад жывой гутаркі народа.

У XIV – XV стст. сітуацыя ў грамадстве пачала мяняцца. З пашырэннем каталіцтва (канец XIV ст.) царкоўнаславянская мова стала выкарыстоўвацца толькі ў праваслаўнай царкве і яе рэлігійным пісьменстве. Адначасова на арэну выйшла новая літаратурна-пісьмовая мова, якая цяпер называецца старабеларускай. Тады яе называлі звычайна *язык руський*, г. зн. мова Русі, дзе яна ўзнікла і ўжывалася, у процівагу царкоўнаславянскай мове, якая звычайна насіла назву *язык словенский*, паколькі выкарыстоўвалася многімі усходнімі і паўднёвымі славянамі. Старабеларуская мова напачатку знаходзіла ўжытак выключна ў нецаркоўных, свецкіх сферах: у дзяржаўных канцылярыях і судах, у гандлі, у перапісцы, у дыпламатычных зносінах. Гэтая мова была адзінай для беларусаў і ўкраінцаў, у ёй арганічна сумяшчаліся і беларускія, і ўкраінскія моўныя асаблівасці. Не менш значны ў ёй уплыў і суседніх моў – царкоўнаславянскай і польскай.

Змянілася сітуацыя і ў жыцці праваслаўнай царквы на Беларусі. У 1-й палове XV ст. канчаткова стварылася адносна самастойная Літоўска-Наваградская (Кіеўская) мітраполія, незалежная ад Масквы. На XV ст. прыпадалі захаваныя па ўвядзенні Фларэнційскай уніі 1439 г. З 1475 г. пачалася практыка пастаўлення кіеўскіх мітрапалітаў з ліку падданных ВКЛ. Сувязь мітраполіі з Канстанцінопальскім пасадам з гэтага часу заставалася толькі фармальнай, і такая самастойнасць не магла не адбіцца на ўнутраных справах царквы, у прыватнасці на мове яе літаратуры. Менавіта з канца XV ст. старабеларуская мова стала ўжывацца і ў рэлігійным пісьменстве.

У гэты час з'явіліся старабеларускія пераклады рэлігійных твораў, выкананыя з заходнеславянскіх моў:

“Пакуты Хрыстовы”, “Жыцце Аляксея, чалавека божага”, “Аповесць пра трох каралёў”, а таксама пераклад адной з біблейных кніг – *Песні Песняў*. Хоць іх рукапісы паходзяць з пазнейшага часу, вучоныя мяркуюць, што гэтыя пераклады маглі ўзнікнуць у канцы XV ст. Больш ранні іншы працэс: актыўнае насычэнне царкоўнаславянскіх перакладаў старабеларускімі рысамі пры захаванні тэксту без істотных зменаў. Найбольш вядомы прыклад такой моўнай адаптацыі – “*Чэцыя*” 1489 г. (зборнік казанняў і жыццяў для чытання ў царкве, змяшчаў таксама кароткія ўрыўкі і цытаты з Бібліі). Гэты працэс адыгрываў значную ролю ў развіцці біблейнай традыцыі Беларусі да самага канца Сярэднявечча. Ён мог ахопліваць практычна кожны творці жанр царкоўнай літаратуры, у тым ліку які ўключаў біблейны тэкст (але, відаць, за выключэннем прызначанага для набажэнства). Адначасова перапісваліся ды ствараліся іншыя помнікі на традыцыйнай царкоўнаславянскай мове. Дзякуючы абодвум гэтым працэсам – перакладу і моўнай адаптацыі – адбывалася распрацоўка біблейнага матэрыялу (лексікі і тэрміналогіі), што магло быць выкарыстана далей пры перакладах самой Бібліі.

Такія пераклады з'явіліся ў канцы XV – пачатку XVI ст. і ахапілі асобныя кнігі Стараго Запавету. Яны знаходзяцца ў гэтак званым Віленскім зборніку № 262, які паходзіць з Супрасльскага манастыра (пад Беластокам) і цяпер захоўваецца ў Вільні. Сярод іншых тэкстаў на царкоўнаславянскай мове зборнік утрымлівае 9 біблейных кніг: Руф, Песня Песняў, Эклэзіяст, Эсфір, Плач Ераміі, а таксама кніга Іова, Псалтыр, кніга Прыпавесцяў Саламонавых і кніга прарока Данііла. Першыя пяць уяўляюць з сябе старабеларускія пераклады, выкананыя са старажытнай яўрэйскай мовы. Пры гэтым кожны з перакладаў выяўляе царкоўнаславянскі ўплыў у тэксце і мове. Асобныя біблейныя пераклады зборніка нават цалкам грунтуюцца на царкоўнаславянскім тэксце і толькі там, дзе ён адхіляецца ад яўрэйскага арыгінала, падаюць уласны выклад першакрыніцы. Цяпер пануе меркаванне, што пераклады біблейных кніг зборніка

Ігар Паўлавіч Клімаў – мовазнаўца. Кандыдат філалагічных навук (1997). Закончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1992) і аспірантуру пры гэтай навучальнай установе (1995). Дацэнт кафедры беларускай філалогіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

ПЕСНІ ЦЯ
РЯ ДЯ
ВЫ ДЯ Ё
ЖЕ СЛՔ
ВՔТЬ ПСЯЛТЫРЬ.

Тытульны аркуш “Псалтыра”.

Сёлета – 490 гадоў з дня, калі Францішак Скарына выдаў першую беларускую друкаваную кнігу. Ад 6 жніўня 1517 г. пачалася гісторыя беларускага кнігадрукавання.

паходзяць з яўрэйскага асяродку Беларусі ці Украіны канца XV ст.

Асобнае месца сярод біблейных перакладаў Беларусі займаюць выданні **Францішка Скарыны**, які ў 1517 – 1519 гг. у Празе надрукаваў няпоўны Стары Запавет у выглядзе серыі маляўнічых выпускаў аднаго фармату пад назвай **“Бівлія руска”**. Біблейны тэкст у “Бівліі...” мае наступныя часткі і кнігі Старога Запавету: Пяцікніжжа (кнігі Быццё, Выхад, Левіт, Лічбы, Другі Закон), кнігі Ісуса Навіна, Суддзяў, 1 – 4 Царстваў, Руф, Эклезіяст, Песня Песняў, кнігі Плач Ераміі і Эсфір, Псалтыр, кнігі Прыпавесцяў Саламонавых, Іова, Данііла, Юдзіф, Наймудрасці Ісуса Сірахавага і Наймудрасці Саламонавай. Пасля перапынку Ф. Скарына выдаў у 1522 – 1525 гг. у Вільні кішэнны малітоўнік для вандрунікаў (разам з Псалтыром) пад назвай **“Малая падарожная кніжка”**, а таксама **Апостал** у складзе Дзеяў і Лістоў апостальскіх з дадаткам спіса чытанняў для царкоўнага набажэнства.

На жаль, крыніцы выданняў Ф. Скарыны пакуль не цалкам вызначаны, аднак дакладна вядома, што ён аднаразова выкарыстоўваў чэшскія пераклады Бібліі, вядомыя з XIV – XV стст., і розныя царкоўнаславянскія пераклады біблейных кніг. Гэта прывяло да змешвання ў яго выданнях чэшскіх і царкоўнаславянскіх моўных і тэкставых асаблівасцяў. Нават у структуры асобных слоў у яго адна частка (напрыклад, корань) царкоўнаславянская, а другая (напрыклад, суфікс) чэшская (такі прыём пры перакладзе называецца калькаваннем). Шмат у яго і старабеларускіх моўных рысаў. Тым не менш асноўнай крыніцай для яго заставаўся царкоўнаславянскі пераклад, які ён спрашчаў і выпраўляў паводле чэшскіх перакладаў, часам робячы самастойныя змены тэксту, бессістэмныя і некрытычныя. Царкоўнаславянскія перакладаў некаторых біблейных кніг (Наймудрасці Саламонавай, Юдзіфі, Эсфіры, Песні Песняў) яму бракавала, і ён перакладаў іх паводле чэшскіх крыніц.

Скарынавы выданні карысталіся вялікай папулярнасцю сярод усходніх славян. У XVI – XVII стст. з іх было зроблена каля дзесятка спісаў з розным складам тэкстаў. Яны істотна не адрозніваюцца ад сваіх друкаваных узораў, хіба што маюць некаторыя цікавыя асаблівасці ў мове, якія адлюстроўваюць родны дыялект перапісчыкаў. Некаторыя з такіх спісаў былі дапоўнены іншымі старазапаветнымі кнігамі, што ў выданні Ф. Скарыны не вядомыя. Гэта пакідае адкрытым пытанне пра колькасць надрукаваных ім кніг Бібліі.

Новы этап перакладаў на старабеларускую мову пачаўся з сярэдзіны XVI ст. На думку адных даследчыкаў, ён звязаны з уплывамі Рэфармацыі, якая надавала важнае значэнне чытання Бібліі на народнай мове. На думку іншых, прыклад Францішка Скарыны ўжо нагэтулькі значны, што таксама мог паўплываць на з’яўленне новых перакладаў.

Пераклады Евангелля (Перасопніцкі рукапіс 1556 – 1561 гг., Вальнскі ці Жытомірскі рукапіс 1571 г., фрагментарны Леткаўскі рукапіс мяжы XVI – XVII стст.), Апостала (Крэхаўскі рукапіс 1560 – 1570-х гг., выкананы паводле польскамоўнай Радзівілаўскай Бібліі, надрукаванай у Брэсце ў 1563 г.) і старазапаветных кніг (рукапіс 1569 г., цяпер страчаны, і Ануфрыеўскі кодэкс 1575 – 1577 гг., абодва з Падолля) узніклі на Украіне. Усе яны засталіся ў рукапісах. Некаторыя з іх створаны з улікам выданняў Ф. Скарыны. А рукапісны Новы Запавет (каля 1581 г.), перакладзены шляхцічам Валянцінам Негалеўскім на Вальні, выяўляе вельмі мала ўкраінскіх рысаў і мае шмат беларускіх моўных асаблівасцяў. Арыгіналам В. Негалеўскаму служыў польскі пераклад 1577 г. пратэстанта Марціна Чаховіца, ад якога перакладчык адхіляўся вельмі нясмела, убок спрашчэння.

На Беларусі ў гэты час з’явілася некалькі перакладаў, якія трапілі ў друк. Пратэстант-шляхціч Васіль Цяпінскі пераклаў і апублікаваў **“Евангелле”** ў 1570-я гг. недзе ў паўночна-заходняй Беларусі (а не ў Цяпіне на Полаччыне, як меркавалася раней). Яно захавалася ў няпоўным выглядзе, у складзе Евангелляў паводле Мацвея і Марка. Помнік цікавы тым, што надрукаваны ў два слупкі, у якіх пераклад на беларускую мову змешчаны побач з царкоўнаславянскім тэкстам. А на палях – заўвагі перакладчыка, у якіх тлумачацца асобныя евангельскія словы і выразы, а таксама цытуюцца іншыя пераклады, пераважна польскія і царкоўнаславянскія. У сваім перакладзе В. Цяпінскі дастаткова паслядоўна перадаваў суседні царкоўнаславянскі тэкст, зрэдку звяртаючыся да розных польскіх перакладаў, у асноўным да Сымона Буднага (яго Нявіжскай Бібліі 1572 г. на польскай мове), свайго паплечніка і адзінадумца па пратэстанцкай царкве. Маргіналіі* выдання паказваюць, што беларускі пратэстант працаваў з вялікім колам сучасных яму польскіх перакладаў і нават са старажытнымі царкоўнаславянскімі рукапісамі.

Іншы пераклад Евангелля здзейсніў вядомы беларускі пісьменнік і філолаг **Мялет Смятрыцкі**. Гэта

* **Маргіналіі** (н.-лац. *marginalia*, ад лац. *marginalis* які знаходзіцца на краі) – пазнакі аўтара, выдаўца ці чытача на палях кнігі або рукапісу. – *Заўвага рэд.*

“Вучыцельнае Евангелле” (Еўе, 1616), вядомае яшчэ як Евангелле патрыярха Каліста (што памылкова лічыўся складальнікам гэтага твора). Яно ўтрымлівае толькі фрагменты Тэтраевангелля (прыкладна каля 20%) у суправаджэнні казанняў – урачыстых прамоў святара ў царкве падчас набажэнства. Пераклад выкананы паводле царкоўнаславянскага арыгінала, зрэдку М. Сматрыцкі звяртаўся да польскамоўнага перакладу Сымона Буднага. Без значных зменаў праца Мялета Сматрыцкага была перавыдадзена на Украіне мітрапалітам Пятром Магілаю (Кіеў, 1637). Вучыцельныя Евангеллі з канца XVI ст. і да пачатку XVIII ст. атрымалі вялікую папулярнасць у Заходняй Украіне, дзе распаўсюджваліся ў мностве спісаў, аднак тэкст у іх не ўзыходзіць да М. Сматрыцкага. Часта гэты тэкст выступаў там у царкоўнаславянскім перакладзе, які паступова насычаўся гутарковымі ўкраінскімі рысамі.

Два пераклады Псалтыра на старабеларускую мову засталіся ў рукапісах, ацалелых у складзе зборнікаў рознага зместу. Рукапіс сярэдзіны XVI ст. уяўляе з сябе пераклад паводле царкоўнаславянскага тэксту, а таксама паводле тлумачальнага Псалтыра ў польскамоўным узнаўленні Валентына Урубеля (Кракаў, 1539 і шмат наступных выданняў), з якога выбіраўся для перакладу толькі біблейны тэкст без тлумачэнняў. У гэтым перакладзе адзначаны супадзенні з віленскім Псалтыром Ф. Скарыны. Рукапіс пачатку XVII ст. без пачатку і канца змяшчае пераклад паводле Радзівілаўскай Бібліі 1563 г., надрукаванай у Брэсце. На думку Яўхіма Карскага, ён мог паўстаць яшчэ ў XVI ст., а рукапіс XVII ст. – толькі яго пазнейшы спіс. Вядома таксама пра рукапіс сярэдзіны XVI ст., дзе знаходзіўся пераклад на старабеларускую мову кнігі Тобіяша (Тавіт), выкананы паводле чэшскай Бібліі 1506 г. (цяпер страчаны).

Наступны этап біблейных перакладаў на старабеларускую мову (прыкладна з 1-й траціны або з сярэдзіны XVII ст.) прыпадае на час контррэфармацыі. Ён характарызуецца зваротам амаль выключна да старазапаветных тэкстаў, перш за ўсё да кніг гістарычнага зместу, што мелі займальны сюжэт. Многія з такіх перакладаў знаходзяцца ў складзе хранографу – вучоных кампіляцый на тэму біблейнай і царкоўнай гісторыі. У іх тэкст Бібліі пададзены не цалкам, а ў перакладзе са скарачэннямі або ў вытрымках, са спрошчаным сінтаксісам і пераблытаным сюжэтам, з устаўкамі іншых твораў. Пакуль такія пераклады мала вывучаныя і ў навуцы вядомыя толькі пад нумарамі рукапісаў: хранограф № 158 і спіс № 5 збору Фёдара Талстога, спіс № 2 з фонду F. I (усе – у Санкт-Пецярбургу), хранограф № 2405 Румянцаўскага збору (у Маскве) і некаторыя інш. Відаць, яны ўзыходзяць да царкоўнаславянскіх крыніц, але часта арыгіналам ім служыла польская каталіцкая Біблія ў перакладзе езуіта Якуба Вуйка (Кракаў, 1599 і наступныя выданні). Да XVII ст. адносіцца тлумачальная Біблія, вядомая пад назвай “**Выклад месц труднейших**”, што зберагаецца ў Кіеве і мае беларускія моўныя асаблівасці.

У XVII ст. біблейныя пераклады на старабеларускай мове ў друку не з’яўляліся. Аднак вядомыя

царкоўнаславянскія выданні з тлумачэннямі ці заўвагамі на старабеларускай мове. Да іх ліку належыць **Новы Запавет** (Куцейна, 1652), у якім вакол біблейнага тэксту на царкоўнаславянскай мове змешчаны ў маргіналіях старабеларускія каментары, што ўзыходзяць, відаць, да нейкіх польскіх крыніц. Гэты цікавы помнік яшчэ зусім не вывучаны.

Апрача рукапісаў асобных кніг Бібліі, значэнне для вывучэння біблейнай традыцыі ў беларусаў эпохі Сярэднявечча маюць біблейныя фрагменты і цытаты на старабеларускай мове. Яны часта сустракаліся ў розных беларускіх аўтараў і ў розных творах (палемічных, тэалагічных) XVI – XVII стст. Так, у кнізе “**Казанне св. Кірылы, патрыярха ерусалімскага**” (Вільня, 1596) надрукаваны значны ўрываек з Евангелля паводле Мацвея ў невядомым перакладзе. Магчыма, вывучэнне такіх фрагментаў адкрые існаванне іншых перакладаў, пакуль невядомых навуцы. Як паказалі першыя расшукі ў гэтым кірунку, аўтары старажытнай Беларусі, цытуючы Біблію, нярэдка падавалі яе ва ўласным перакладзе. Пры гэтым арыгіналам ім служылі польскія ці царкоўнаславянскія крыніцы.

Як відаць, старабеларуская традыцыя біблейных перакладаў налічвае некалькі стагоддзяў і дзесяткі пісьмовых помнікаў. З канца XV ст. да XVII ст. ўключна на старабеларускую мову былі перакладзены амаль усе старазапаветныя кнігі і практычна ўвесь Новы Запавет. Асобныя тэксты (Псалтыр, Евангелле) існуюць нават у некалькіх перакладах. Асаблівай увагай перакладчыкаў карысталіся старазапаветныя кнігі (з прычыны іх гістарычнага зместу), што рабіла магчымым выкарыстанне такіх кніг у літаратурных мэтах. Аднак перакладу, што ахопліваў бы цалкам усю Біблію ці Стары Запавет або дасягнуў бы шырокага распаўсюджвання і быў бы пададзены мноствам спісаў (копій), у беларусаў эпохі Сярэднявечча не вядома.

Арыгіналам для старабеларускіх перакладаў амаль заўжды служыў пераклад-пасярэднік, у асноўным – царкоўнаславянскі тэкст, радзей чэшскі ці польскі пераклад. Як вынік, у біблейных перакладах на старабеларускую мову захоўваецца шмат асаблівасцяў арыгінала – царкоўнаславянскіх, чэшскіх ці польскіх рысаў. Звароту да арыгінальных крыніц (напрыклад, да грэцкай мовы, на якой напісаны Новы Запавет) пакуль не адзначана. Выключэнне складаюць толькі некаторыя раннія старазапаветныя пераклады, што, магчыма, выйшлі з яўрэйскага асяродку (Віленскі зборнік № 262).

Біблейныя пераклады на старабеларускую мову з’яўляліся эпізодычна і толькі дзякуючы індывідуальнай ініцыятыве праваслаўных, пазней і уніяцкіх, а таксама, магчыма, каталіцкіх кніжнікаў (манахаў, святароў, перапісчыкаў) альбо дзейнасці нешматлікіх рэлігійных групаў (яўрэйскія асяродкі, пратэстанты). Большасць перакладаў засталася ў рукапісе, што сведчыць пра іх лакальны ўжытак, і толькі некаторыя з перакладаў XVI – XVII ст. трапілі ў друк. Усялякія пераклады былі прыватнымі ініцыятывамі і не маглі мець ужытку ў набажэнстве (альбо прызначацца для гэтага). Стварэнне такога перакладу мусіла б атрымаць дазвол царкоўных уладаў, чаго на Беларусі (як

і на Украіне) ніколі не было. Для набажэнства ў праваслаўным асяродку заўжды выкарыстоўваўся толькі царкоўнаславянскі пераклад.

Неспрыяльныя сацыяльна-палітычныя і культурныя фактары не дазволілі беларусам у эпоху Сярэднявечча атрымаць поўны і адзіны пераклад Святога Пісьма на роднай мове, як гэта было ў іншых (але не ва ўсіх) славянскіх народаў (чэхаў, палякаў). Не ў апошнюю чаргу тое тлумачыцца адсутнасцю канфесійнага адзінства беларусаў і царкоўнай самастойнасці Беларусі. Адмоўную ролю адыграла і слабасць сярод усходніх славян працэсаў Рэфармацыі. Аднак, напэўна, найбольшай перашкодай стала існаванне царкоўнаславянскага перакладу. Ён выкарыстоўваўся ў набажэнстве і ўспрымаўся як паноўная форма біблейнага тэксту, якую ў прынцыпе немагчыма замяніць перакладам на народную мову. У гэтым плане пака-

зальная перакладчыцкая дзейнасць Францішка Скарыны, які арыентаваўся на царкоўнаславянскі тэкст, але імкнуўся мадэрнізаваць яго, зрабіць больш зразумелым. Таму ўсе старабеларускія пераклады развіваліся пад уплывам царкоўнаславянскага перакладу як факультатыўныя, дапаможныя тэксты.

Тым не менш яны вельмі важныя для асэнсавання таго глыбокага духоўнага карэння, што шмат стагоддзяў трымае і жывіць наш народ. Яны служаць не толькі буйнымі помнікамі рэлігійнай ды філалагічнай думкі і практыкі нашых далёкіх продкаў, але і прыкладамі іх нястомнай духоўнай працы па разуменні боскіх ісцін і таямніц, наладзеных чалавецтву ў кнігах Бібліі. Вывучэнне старабеларускіх біблейных перакладаў дазваляе глыбей зразумець як гісторыю і мову нашых продкаў, так і іх вынаходніцтвы ды адкрыцці ў спасціжэнні Святога Пісьма.

3 юбілеем!

ПРАПАГАНДЫСТ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ВАЛЯНЦІН ЛУКША

Валянцін Антонавіч Лукша (нар. 16 лістапада 1937 г. у Полацку), паэт, публіцыст, драматург, – равеснік цяжкага для краіны перыяду. Пакаленне народжаных у тыя жахлівыя гады падхапіла запал і натхненне маладых талентаў, што так і не сталі сталымі майстрамі. Плённа шчыруе над родным словам і В. Лукша, доказам – шматлікія зборнікі паэзіі “Гарады нараджаюцца сёння” (1964), “Атава” (1969), “Сповідзь” (1973), “Агонь і попел” (1989), “Агні далёкіх гарадоў” (1992), паэма-хроніка “Белыя берагі” (1981), публіцыстычныя кнігі “Рамантыкі шасцідзiesiąтых” (1967), “Полацк” (1973) і іншыя; многім вядомыя адрасаваныя дзецям складанкі вершаў “Аркестр”, “Зялёная бальніца”, “Лета круглы год”, “Крылаты цэх”, “Чароўны камень”.

Сын настаўніцы і райвыканкамаўскага чыноўніка, Валянцін, закончыўшы сямігодку і лясны тэхнікум (1956 г.), пачаў пісаць вершы (першы надрукаваны ў 1956 г. у полацкай гарадской газеце). “Дакладная” праца ў Пензенскай аэрафотаўпарадчай экспедыцыі, трэсце № 16 “Нафтабуда” змянілася працай творчай: ад пачатку 1960-х гг. В. Лукша – літсупрацоўнік рэдакцыі полацкай гарадской газеты, загадчык аддзела міжраённай газеты, карэспандэнт Беларускага радыё, загадчык аддзела літаратуры і мастацтва “Чырвонай змены”, адказны сакратар штомесячніка “На экранах Беларусі”. У 1976 г. скончыў Вышэйшую партыйную школу ў Маскве (аддзяленне друку, радыё, тэлебачання). З 1973 г. старшы, а з 1975 г. галоўны рэдактар літаратурна-драматычнага вярстання Беларускага радыё (і аўтар некалькіх радыёп’ес). З 1980 г. амаль на два дзесяцігоддзі ўзначаліў выдавецтва “Юнацтва”. Менавіта пры ім, як сцвярджае пісьменнік Сяргей Панізік (на той час супрацоўнік В. Лукшы), выдавецтва займела сусветную славу: кнігі выходзілі саракатысячнымі накладамі, беларуская літаратура перакладалася на

многія мовы, прапагандавалася ў розных краінах (і не толькі еўрапейскіх).

Можа, трэба напісаць, што Валянцін Лукша “апяваў у сваіх творах працоўныя будні, Радзіму, гісторыю і сучаснасць, радасць дзяцінства”. Гэта слушна, але энцыклапедычныя штампы не перадаюць музыку творчасці: дзесяткі вершаў пісьменніка сталіся песнямі дзякуючы кампазітарам Дз. Лукасу, І. Лучанку, У. Мулявіну, Э. Наско, Ф. Пыталеву, К. Цесакову, А. Чыркуну і іншым, а сам паэт і публіцыст – аўтар лібрэта оперы “Барвовы золак” паводле “Палескай хронікі” Івана Мележа (кампазітар К. Цесакоў).

Валянцін Лукша – лаўрэат Літаратурнай прэміі імя П. Броўкі за 1994 г., Дзяржаўнай прэміі Беларусі за 1996 г.

Падрыхтавала **Крысціна ПУЧЫНСКАЯ**.